

SEMESTEROPPGAVE

POL2012 Teorier og modeller i politisk økonomi

Høst 2021

Vilde Marie Steen Angell

vmangell@stud.ntnu.no

Innholdsfortegnelse

Oppgave 1.....	2
<i>1.1 Komparative fortrinn.....</i>	<i>2</i>
<i>1.2 Globalisering og proteksjonisme.....</i>	<i>3</i>
<i>1.4 Konklusjon.....</i>	<i>5</i>
Oppgave 2.....	6
<i>2.1 La markedet styre.....</i>	<i>6</i>
Oppgave 3.....	7
<i>3.1 To ulike vitenskapelige tilnærminger på framtidig matmangel.....</i>	<i>7</i>
<i>3.2 Diskusjon.....</i>	<i>8</i>
Litteratur.....	10

Oppgave 1

Senterpartiet are now on their way back into the Norwegian government. A core part of their political program is supporting domestic agriculture. From a political economy perspective, should Norway protect its agricultural sector? Why? Why not?

Norge er fra langt tilbake i tid kjent som jordbruksnasjon, et land med stolte bønder. Når Senterpartiet høsten 2021 går inn i den nye regjeringen, ønsker de å bruke mer ressurser på og fremme norsk landbruk. I et politisk økonomisk perspektiv er det flere grunner til at dette vil være både en fordel og en ulempe. Jeg vil derfor dele oppgaven inn i tre deler, med tre ulike teorier og perspektiver, som kan komme med ulike forklaringer på dette. De tre temaene vi skal se på er komparative fortrinn, globalisering og klimaendringer.

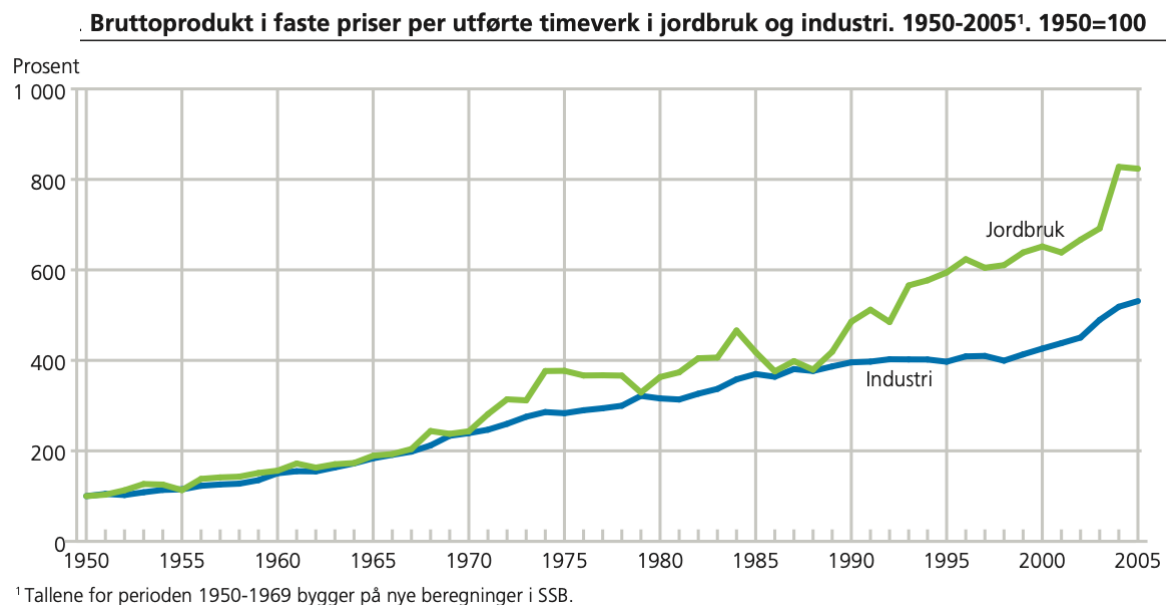
1.1 Komparative fortrinn

David Ricardo utviklet tidlig på 1800-tallet ideen om komparative fortrinn. Enkelt forklart mente Ricardo at et stat burde selge det de kan produsere på mest effektiv måte. La oss si at Norge skal handle jordbruksvarer med England. Dersom Norge for eksempel har en mer effektiv meieriproduksjon enn England, og England har mer effektiv kornproduksjon, har begge landene hvert sitt komparative fortrinn, og kan spesialisere seg på det de er best på. Dette vil gjøre handel både effektivt og lønnsomt for begge parter. La oss si at England har en mer effektiv produksjon av både meieriprodukter og korn enn Norge.

I følge Ricardo, og prinsippet om komparative fortrinn, burde stater uansett produsere det de er *relativt* best på. Hvis Norge derfor *relativt*, i forhold til sin egen økonomi, er best til å produsere meieriprodukter, er det det de burde selge. (Estrup, Jespersen & Nielsen 2012, 54-56). I Ricardos eksempel, forklarer han handel mellom to land, med produksjon og salg av én type vare fra hvert land. I dag lever vi i en globalisert verden, og handelen foregår med mange ulike typer varer og med mange ulike stater. Essensen i prinsippet om komparative fortrinn, er likevel at staten burde spesialisere seg og selge det som er mest lønnsomt og effektivt, relativt til sin økonomi, fordi et *absolutt fortrinn*, å være den mest effektive produsenten av alle, ikke er like overkommelig i den globale verden med mange mulige handelspartnere.

Spørsmålet vårt blir derfor; er det mer effektivt for Norge å satse på jordbrukssektoren, og beskytte den framfor å handle med verden utenfor? I følge Statistisk Sentralbyrå har antallet gårdsbruk og mengden jordbruksland falt kraftig de siste femti årene. Spesielt mindre gårdsbruk har blitt mindre og mindre vanlig, mens antallet store gårdsbruk har økt. (SSB). I en rapport fra SSB om utviklingen i det norske jordbruket fra 1950 til 2005, kommer det fram

at produktiviteten i jordbruket har åttedoblet seg siden 1950. Samtidig forteller rapporten at den relative produktivitetsveksten er større i det norske jordbruket enn i norsk industri. (Se figur 1.1). Dette betyr at det vil være *relativt* mer lønnsomt for Norge å eksportere jordbruksvarer enn industrivarer, så i dette tilfellet vil jordbruk være lønnsomt. (Ladstein & Skoglund 2008, 41-46).

Figur 1.1. SSB, https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa_98/kap4.pdf

Det er altså mer lønnsomt for Norge å drive med jordbruk enn med industri. Men hva om vi sammenlikner Norge med et annet land? I følge Ladstein og Skoglund (2008), er norsk jordbruk 0,5% av bruttonasjonalprodukt. (Ladstein og Skoglund 2008, 41). En av de største matprodusentene og -eksportørene i verden er EU, som en samlet aktør med sine 27 land. EU har her en komparativ fordel på verdensbasis, med stor konkurranse fra blant annet USA, Canada, Argentina og Australia. (Bojnec & Ferto 2019, 647-648). Dette gjør at Norge ikke har noen komparativ fordel med å satse på eksport av jordbruksvarer, og siden selvberging heller ikke er et alternativ i Norge, vil det være ugunstig å lage et sterkere vern om det norske landbruket.

1.2 Globalisering og proteksjonisme

I en verden som blir stadig mer globalisert, hvor kommunikasjon skjer enklere, reiser går fortere og handel går hyppigere og mellom flere land, er vi svært avhengige av andre. Dette

kan være positivt på flere måter. For eksempel bidrar etterspørsel og utveksling av jordbruksvarer på tvers av land og kontinenter, til at flere land kan ta del i den globale økonomien, og med de gode finansielle strukturene som kreves for å globalisere seg, vil hele verdensøkonomien bli mer stabil og mindre utsatt for kriser. (Mishkin 2008, 200-201). En annen fordel med å ha norsk jordbruk med i globaliseringen, er at vi kan selge varer andre trenger, og også få tilgang på teknologi og utvikling som kan være med å effektivisere. Samtidig får Norge tilgang til andre varer vi trenger. Selv om produksjonen har, som vi har sett, blitt mer effektiv også her i Norge, har vi ikke nødvendigvis så mye jordbruksareal, og heller ikke klima til å produsere all den maten vi trenger. Ved å skulle verne om eget jordbruk, utelukker vi derfor mange fordeler ved å kunne stole på import fra utlandet.

I sitt partiprogram skriver Senterpartiet dette;

«Importvernet for jordbruksvarer er avgjørende for å ha et norsk jordbruksvaremarked. For å utvikle norsk matproduksjon, og sikre norske bønder en inntektsutvikling på linje med andre grupper, må importvernet styrkes. Nye handelsavtaler som svekker importvernet og rammevilkårene for den nasjonale landbruksproduksjonen skal ikke inngås. Innenfor dagens WTO-avtale må vi utnytte det handlingsrommet som sier at høyeste vnetoll, prosent- eller kronetoll, skal brukes til enhver tid.» (Senterpartiet, Partiprogram 2021-2020, 50).

Et proteksjonistisk syn på økonomi, og i dette tilfellet på jordbruk, handler om å ta vare på statens egeninteresser framfor internasjonalt samarbeid. I historisk perspektiv, kan man se at «nasjonens sikkerhet» ofte har blitt satt først. Det var først etter 2. verdenskrig at den virkelige globaliseringen og internasjonalt samarbeid skjøt fart, men dette har det vært en tilbakegang i de siste årene. Svekket tillit til andre stater svekker også ønsket om åpen og fri handel. (O'Brien & Williams 2020, 124-127). Globalisering knytter verden sammen, på godt og vondt. Selv om det er fordeler med at stater blir mer avhengig av hverandre, kan det også få store konsekvenser om noe går galt. Om økonomien krasjer i et land, kan det spre seg raskt. Om et land Norge er avhengig av forsyninger fra, la oss si Kina, opplever en form for katastrofe og dermed ikke kan sende matvarer som de pleier, kan dette påvirke Norge i stor grad om vi ikke har et annet alternativ. *Matsikkerhet* er derfor et godt argument for hvorfor man burde beskytte den norske jordbrukssektoren.

1.3 Klimaendringer

Jeg vil bygge videre på temaet matsikkerhet, dette ved å se på klimaendringer og norsk jordbruk. I 2021, er det kanskje en framtid klimaendringene som er den største trusselen mot

matsikkerhet. Endring i temperaturer, vær og klima over hele gjorda endrer forutsetninger for jordbruk. Dette skjer også i Norge, men i Nord-Europa ser klimaeffekten ut til å ha en "positiv" effekt på vekstperioden. (Mittenzwei et al. 2017, 119). Likevel viser en undersøkelse gjort av Mittenzwei et al. (2017) at det å drive jordbruk i Norge vil bli mer usikkert på grunn av klimaendringene. Ved undersøkelser, fant de ut at spesielt kornproduksjonen i Norge vil falle, og at produksjon av både planter og meieri- og kjøttprodukter kan bli mer ustabile. (Mittenzwei et al. 2017, 122-124).

I tillegg er også politikk et usikkerhetsmoment for jordbrukssektoren. Norge er blant flere land, hvor økonomisk støtte er viktig for at jordbruksproduksjonen skal kunne fortsette. Samtidig har også andre faktorer, som for eksempel samarbeid/avtaler og markedspriser, en viktig rolle for jordbrukets utvikling. (Mittenzwei et al. 2017, 119). Mittenzwei et al. (2017) trekker fram et interessant poeng. Selv om klimaendringene vil øke den internasjonale markedsprisen på jordbruksvarer, er prisen i Norge allerede høy fordi landet og innbyggerne, er "rike" sammenliknet med de fleste andre stater. De mener derfor at prisendringen i Norge ikke nødvendigvis kommer til å endre seg drastisk, dersom det skulle komme til det punktet at verden opplever matmangel. Samtidig skriver Mittenzwei et al. (2017) at Norge ikke har en stor nok jordbrukssektor til at landet skal kunne berge seg selv, dersom det skulle bli matkrise i verden. (Mittenzwei et al. 2017, 125).

1.4 Konklusjon

Vi har nå sett et fåtall ulike perspektiver som må tas i betraktning når man skal diskutere om Norge burde verne bedre om eget jordbruk, som Senterpartiet i den nye regjeringen ønsker. Proteksjonisme har de siste årene blitt mer utbredt, selv om verden nå er mer globalisert enn noen gang. Globalisering og internasjonal handel sikrer gode samarbeid og økonomisk vekst, men samtidig kan internasjonale kriser også ramme hardere. Her kan for eksempel spørsmålet om matsikkerhet bli viktig. Selv om en stor økonomisk krise kan påvirke norsk landbruk og matproduksjon og kan være en grunn til å verne mer om jordbruk i Norge, kan konsekvenser av klimaendringene utgjøre en større trussel, og endre produksjonsvilkårene, også i Norge. Siden Norge har mulighet til å forsyne seg selv med mat, vil det å gjøre norsk jordbruk mer stengt, kunne føre med seg stor risiko.

Heller ikke som et komparativt fortrinn burde Norge drive med jordbruk. Det finnes andre land som produserer jordbruksvarer mer effektivt, og selv om det er *relativt* mer effektivt med jordbruk enn industri i Norge, er det ikke lønnsomt når man ikke kan forsyne seg selv. At Norge ikke kan bli selvforsynt er ikke bare på grunn av klimaendringer, men det

norske klima generelt, og ikke minst at arealet som kom brukes ikke er stort nok til å mette hele befolkningen. Man kan utfra disse argumentene og perspektivene, konkludere med at det *ikke* vil være gunstig å sette et større vern rundt det norske landbruket.

Oppgave 2

Argue the case for or against a "heavy" tax on carbon emissions using political economy theory.

For å redusere klimagassutslipp kan stater ta grep ved å for eksempel skattlegge de som forurensere. Siden vi lever i en kapitalistisk verden, kan det være lønnsomt å bruke markedet for å skape endring. Ved å pålegge selskaper skatt etter hvor mye CO₂ de slipper ut, vil det for det første være mer gunstig for selskapene å ikke forurense, samtidig som pengene kan bli brukt til å for eksempel forske på nye løsninger som kan bidra i å løse klimaproblemet. I følge Morin, Orsini og Jinnah (2020) er denne formen for utslippsregulering både enkel å forstå, effektiv og stadig viktigere. Det kan likevel være utfordringer med å utforme planer for hvem; for eksempel hvor store selskaper og hvilke type selskaper, som skal få denne skattleggingen, og hvordan skatten skal endre seg over tid. Norge var blant landene som først innførte skattlegging på CO₂-utslipp, allerede på 90-tallet. (Morin, Orsini og Jinnah 2020, 266)

Men hva er fordelene og ulempe med en slik skattlegging? Jeg vil nå diskutere dette ut fra et kapitalistisk syn, og med et lite blikk tilbake på Adam Smith.

2.1 La markedet styre

Adam Smith er kjent som *den klassiske økonomiske teoriens far*, og presenterte i sin bok fra 1776, *Nasjonens velstand*, sitt syn på at staten skal respektere menneskenes frihet. Smith mente at markedet kom til å drive seg selv og samfunnet, fordi mennesker alltid ønsker å opprettholde eller forbedre den økonomiske situasjonen de befinner seg i. (Estrup, Jespersen & Nielsen 2012, 41-44). Det er lenge siden Adam Smith levde, og det var, så vidt meg kjent, ikke noe snakk om CO₂-utslipp på den tiden. Smith var likevel forfar til det vi dag ser på som kapitalisme; et økonomisk system hvor markedet styrer, og staten skal være minst mulig involvert. Så hva om man begrenser markedets *frihet* med å innføre skatt på CO₂-utslipp. Det er flere kapitalistiske stater som har skattesystemer, men det betyr ikke nødvendigvis at man ønsker mer enn nødvendig.

Jeg tror man fra et kapitalistisk synspunkt kan se på CO2-skattlegging som både et onde og et gode. På den ene siden, er det å skulle betale skatter som kunne gått til bedriftens (eller eiernes) egen vinning, ikke på toppen av kapitalistenes ønskeliste. Samtidig vil skattlegging treffe bedrifter skjevt økonomisk. Et stort selskap som slipper ut en del CO2, vil enkelt kunne betale for det uten at det går utover selskapets økonomi i særlig stor grad, mens små bedrifter med store utslipp, vil ha en relativt høyere skatt å betale. Dette er på alle måter en hindring mot personlig og privat frihet, og vil også kunne få økonomiske konsekvenser om små bedrifter ikke lengre kan drive med produksjon.

På den andre siden, er verden på veg mot en grønn omstilling, den har faktisk allerede begynt. Selv om den kapitalistiske eliten i stor grad består av «hvite, middelaldrende menn», som er blant de som har minst tro på klimaendringene, og at de er menneskeskapte, må også private aktører følge de reguleringene som gis på nasjonalt og internasjonalt nivå. Det kan også hende at flere store bedrifter ønsker å legge om til en grønnere stil, men at det å velge «klima-fiendtlig» fremdeles er for gunstig. Dersom klimavennlige valg blir belønnet, eller *ikke straffet*, er det disse valgene kapitalister vil ta – fordi det tjener dem best. Samtidig er det flere, blant annet marxister, som mener at det må en systemforandring til for å kutte utslipp tilstrekkelig, nettopp fordi det er så mange «klima-fiendtlige» alternativer som fremdeles er mer appellerende for bedrifter og stater.

Oppgave 3

I 1798 kom teorien som skulle legge en demper på Adam Smiths optimisme i *Nasjonens velstand*. Thomas Malthus mente at den økonomiske veksten ville føre til at nå en topp, og deretter falle, fordi ressursene på jorda ikke vil strekke til. I dag, over 200 år senere, står menneskeheten foran et globalt problem, nemlig klimaendringer. Nye rapporter melder om stadig verre scenarioer, hvor bestander dør ut, havet stiger, værforandringer vil føre til mer ustabil matproduksjon osv. Hadde Thomas Malthus rett i sin teori? Har vi kommet til det punktet i historien der den økonomiske veksten har nådd sin topp, og populasjonen ikke lengre kan vokse?

3.1 To ulike vitenskapelige tilnærminger på framtidig matmangel

Malthus mente at mennesket ville møte samme skjebne som dyre- og plantearter. Når ressursene er mange trives arten, og populasjonen fortsetter å vokse. Men på et tidspunkt vil

det bli for mange dyr av én art, og det vil ikke være nok mat til å mette alle. Sult og sykdom vil spre seg, og arten vil dø ut, eller minske kraftig. (Estrup, Jespersen & Nielsen 2012, 47-48). Den industrielle revolusjonen gav menneskene jordbruksteknologi, som kunne dempe frykten for hungersnød, men mennesker har likevel brukt store deler av jordas ressurser. Dette har ført til store utslipp, forandringer i økosystemer og klimaendringer. (Bretschger 2020, 1-2). I en undersøkelse gjort av Bretschger (2020) kommer økonomen fram til at klimaendringer ikke vil føre til nedgang i befolkningen, selv om konsumeringen av varer øker. Likevel mener Bretschger at det vil kunne gå hardt utover økonomien, vekst og velferd. Begrunnelsen for dette er at endringer i klima vil kunne ødelegge ressurser, eller *materiell kapital*. (Bretschger 2020, 11-12). Bretschger konkluderer med at befolkningsvekst ikke er avhengig av klimaendringer, og motsatt. Økonomen skriver også i avslutningen at han tror det vil være negativt om befolkningen minker, fordi vil være færre som kan forske på og hente kunnskap for å løse klimaproblemet. (Bretschger 2020, 15).

Gonzalez og Manavella har en annen tilnærming til det mulige matproblemet enn Bretschger. Biologene undersøker om det er mulig å ha en bærekraftig økning i matproduksjon, når behovet for mat kommer til å doble seg mellom 2005 og 2050. Verden står overfor flere utfordringer når det kommer til framtidens matproduksjon, ikke bare klimaendringer, men også mer ekstremvær. (Gonzalez og Manavella 2021, 3931). I likhet med Bretschger mener Gonzalez og Manavella at kunnskap og utvikling av teknologi er viktig for å ha mulighet til å nære den framtidige befolkningen, likevel understreker forskerne at vi ikke har kommet dit i dag. (Gonzalez og Manavella 2021, 3932-3932). Det virker imidlertid som Gonzalez og Manavella mener at matsituasjonen kan bli mer kritisk for menneskeheten enn det Bretschger mener. Dette viser to veldig ulike tilnærminger, en økonomisk og en biologisk, men matsikkerhet i fremtiden er et viktig tema for begge forskningsområder, både inne biologi og den fysiske utviklingen av ressurser, samt økonomi.

3.2 Diskusjon

Selv om jeg ikke har gjort grundige undersøkelser, som Bretschger, eller Gonzalez og Manavella, eller lest like mye om tema, vil jeg begi meg ut på en liten diskusjon. Dersom økonomien får konsekvenser på grunn av endring i ressurser, vil jeg tro at det også vil kunne gå utover matproduksjon. Når klima endrer seg, legger det nye forutsetninger for hva som kan vokse og gro i ulike deler av verden, så kanskje må løsningen bli at man må endre jordbruket sitt og tilpasse det det nye klima. Selv om dette kan være en løsning, vet man også at stadig større deler av matjord blir bebygd for å utvide byer, samtidig som havet stiger, og også vil

endre forutsetningen for hvor man kan dyrke mat. Det er altså mange faktorer som gjør at matproduksjon kan bli mer utfordrende. Samtidig kan det hende at vi klarer å utvikle teknologi som gjør matproduksjon enklere eller endre metoder, som gjør at klimaendringene ikke vil påvirke mengden mat vi kan produsere. Det kan også hende at selv om det blir flere folk i verden, vil det ikke bli for lite mat. Spesielt i den vestlige verden er det et kjent fenomen at vi kaster *mye* mat. Kanskje er løsningen at menneskene må bli bedre på å fordele ressursene vi har, slik at deler av verden ikke fråtser, mens andre sulter.

I Malthus' spådommer, er også sykdom en del av det som vil ta knekken på menneskene. Når vi står ved, det vi håper og tror er, slutten på en global pandemi, kan man ikke benekte at noe slik kan skje igjen. Selv om man ikke skal undervurdere dødstallene fra koronapandemien, som nærmer seg 5 millioner, er det nok likevel mange liv som er spart nettopp fordi vi har god teknologi og et moderne helsesystem i store deler av verden. (WHO). Til sammenlikning døde minst 50 millioner av spanskesyken (da var også den totale populasjonen mye lavere enn i dag), i følge Centers for Disease Control and Prevention. (CDC 2019). Lange reiser er enklere, går raskere og er mer vanlig enn det var i 1918. I tillegg er de store byene i verden enda større og tettere befolket. Det er ikke rart at sykdommer sprer seg raskt og over store avstander, og det gjør også at vi i årene framover kan møte større og mindre epidemier. Samtidig er kunnskap, hygiene og teknologi hele tiden i utvikling, og er viktig under pandemier som COVID19. Også kommunikasjonen er en viktig faktor som gjør at sykdom kan håndteres på en helt annen måte enn på Malthus' tid.

Malthus utviklet sin teori i opptakten til den industrielle revolusjon. Oppsamlingen i byene og den plutselige befolkningsveksten kan ha virket skremmende, og elendigheten og fattigdommen som oppsto i byene, kan ha blitt tolket som et bilde av en dystopisk framtid. I dag blir forholdene i verden stadig bedre, og det ser virkelig ut som bedre økonomi og teknologi har gjort mye for levestandarden i hele verden. Samtidig varsler de mange klimarapportene om at vi er på god vei til å bruke opp jordas ressurser, og ødelegge både luft, skog og hav. Kanskje er ikke problemet slik Malthus så det for seg, at matressursene vil ta slutt og føre til sykdom og død. I følge Bretschger vil økonomien bli hardere rammet enn det befolkningen vil bli av matmangel, så kanskje er det menneskenes *levemåte* som er problemet. På en måte hadde Malthus dermed rett. Vi vil nå et tak hvor økonomien ikke kan fortsette å vokse hvis vi vil ta vare på jorda, men om dette kommer til å gå drastisk utover befolkningen gjenstår å se.

Litteratur

Bojnec, Štefan & Imre Ferto. 2019. "European Union countries agri-food trade structures and main competitors on the internal and global agri-food market." *Ekonomika poljoprivrede* 66, nr. 2: 635-650. <https://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/0352-3462/2019/0352-34621902635B.pdf>

Bretschger, Lucas. 2020. "Malthus in the light of climate change", *European Economic Review* 127 (august): 1-19. <https://doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103477>.

CDC. 2019. "Influenza (Flu). 1918 Pandemic." *Centers for Disease Control and Prevention*, 20. mars 2019, <https://www.cdc.gov/flu/pandemic-resources/1918-pandemic-h1n1.html>.

Estrup, Hector, Jesper Jespersen & Peter Nielsen. 2012. *Den økonomiske teoriens historie*. Trondheim: Akademika Forlag.

Gonzalez, Fernanda G & Pablo A. Manavella. 2021. "Prospects for plant productivity: from the canopy to the nucleus." *Journal of Experimental Botany* 72, nr. 11 (mai): 3931-3935. <https://doi.org/10.1093/jxb/erab147>.

Ladstein, Tove & Tor Skoglund. 2008. "Utviklingen i norsk jordbruk 1950-2005." *Norsk økonomi. Artikler med utgangspunkt i nasjonalregnskapet*. Oslo/Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå. https://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/sa_98/sa_98.pdf.

Mishkin, Frederic S. 2008. *The Next Great Globalization*. New Jersey: Princeton University Press.

Mittenzwei, Klaus, Tomas Persson, Mats Höglind & Sigrun Kværnø, (2017). "Combined effects of climate change and policy uncertainty on the agricultural sector in Norway", *Agricultural Systems* 153 (mai): 118-126. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2017.01.016>.

Morin, Jean-Frédéric, Amandine Orsini og Sikina Jinnah. 2020. *Global Environmental Politics*. Oxford: Oxford University Press.

O'Brien, Robert & Mac Williams. 2020. *Global Political Economy. Evolution and dynamics*. London: Red Globe Press.

Senterpartiet. (2021). *Senterpartiets prinsipp- og handlingsprogram 2021-2025*.

SSB. "Fakta om Jordbruk." *Statistisk sentralbyrå*. Hentet 19.10.2021, <https://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/faktaside/jordbruk>.

WHO. "WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard", *World Health Organization*, hentet 21. oktober 2020. <https://covid19.who.int>.